

Список використаних джерел:

1. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве. М.: Юристъ, 2003. 250 с.
2. Теория государства и права. Курс лекций. URL: <https://lawbook.online/prava-gosudarstva-teoriya/teoriya-gosudarstva-prava.html>.
3. Корнев А.П. Административное право России: учебник: В 3 ч. М.: МЮИ МВД России, 1996. Ч. 1. 280 с.
4. Мирошниченко О.С. Адміністративно-правові засоби охорони земельних відносин в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2005. 202 с.
5. Мирошник С.В. Правовые стимулы в российском законодательстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Ростов-на-Дону, 1997. 26 с.
6. Мала енциклопедія теорії держави і права / за заг. ред. Ю.Л. Бошицького. К.: Вид-во Європейського університету, 2010. 368 с.
7. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
8. Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». К., 2015. 304 с.
9. Мельник В.А. Ринок цінних паперів. Довідник керівника підприємства. К.: А.Л.Д., ВІРА-Р, 1998. 560 с.
10. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2005. 455 с.
11. Національний банк України встановив валютні обмеження. URL: <http://www.dw.com/uk/нацбанк-послабив-валютні-обмеження/a-19094232>
12. Бюджетна система: підручник / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Демянишина, О.П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 624 с.

УДК 342.9

ШКЛЯР С.В.

**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА КОНТРОЛЮ
ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА
ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ**

У статті розкрито загальнотеоретичні напрацювання науковців щодо розуміння поняття об'єкту контролю. Проаналізовано положення чинного та перспективного законодавства щодо формулювання змісту поняття об'єкту контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. На основі дослідженого матеріалу подане власне визначення поняття об'єкту контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, яке пропонується розглядати у широкому та вузькому розумінні. Також зауважено на необхідності відокремлювати поняття предмета контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції від об'єкта.

Ключові слова: *контроль, законодавство, захист економічної конкуренції, об'єкт контролю, предмет контролю, громадський контроль, об'єкт перевірки, Антимонопольний комітет України.*

В статье раскрыты общетеоретические наработки ученых относительно понимания понятия объекта контроля. Проанализированы положения действующего и перспективного законодательства относительно формулировки содержания понятия объекта контроля за соблюдением законодательства о защите экономической конкуренции. На основе исследованного материала подано собственное определение понятия объекта контроля за соблюдением законодательства о защите экономической конкуренции, которое предложено рассматривать в широком и узком смысле. Также отмечено необходимость отделять понятия предмета контроля за соблюдением законодательства о защите экономической конкуренции от объекта.

Ключевые слова: контроль, законодательство, защита экономической конкуренции, объект контроля, предмет контроля, общественный контроль, объект проверки, Антимонопольный комитет Украины.

The article reveals the general theoretical developments of scientists regarding the concept of the object of control. The provisions of the current and prospective legislation regarding the wording of the content of the concept of the object of control over compliance with the legislation on the protection of economic competition are analyzed. Based on the material studied, we propose our own definition of the object of control over observance of the legislation on the protection of economic competition, which is proposed to be considered in a broad and narrow sense. It was also noted that it is necessary to separate the concepts of the subject of control over observance of the legislation on the protection of economic competition from the object.

Key words: control, legislation, protection of economic competition, object of control, subject of control, public control, object of verification, Antimonopoly Committee of Ukraine.

Вступ. Побудова системи контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, пошук нових підходів у її функціонуванні, розробка більш ефективних методів і принципів діяльності щодо контролю у зазначеній сфері є неможливою без чіткого розуміння ключових понять термінологічного апарату контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. З'ясування сутності та змісту таких ключових понять є необхідним і у контексті того, що правове регулювання контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є досить розгалуженим і таким, що динамічно розвивається, та, за таких умов, відсутні окремі чіткі засадничі визначення термінологічного апарату. До таких ключових понять у сфері контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, сутність і правову природу яких необхідно з'ясувати для проведення подальших наукових досліджень, належить об'єкт контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

Вагомий внесок у розв'язання проблеми, що розглядається, зробили такі вітчизняні вчені, як А.В. Бодюк, В.В. Бурцев, Ф.Ф. Бутинець, Н.В. Лапухін, В.І. Подольський, В.А. Полторадня та ін. Різні аспекти державного контролю досліджували у своїх працях такі відомі адміністративісти, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, І.В. Арістова, Д.М. Бахрах, А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, М.Ю. Кравчук, О.В. Кузьменко, В.І. Курило, В.В. Ладиченко, І.Ю. Ломакіна, Р.С. Мельник, Н.Р. Нижник, Н.В. Хорошак, В.К. Шкарупа, В.З. Янчук та ін.

Постановка завдання. Аналізуючи положення науково-теоретичної літератури, слід зауважити, що сьогодні відсутні будь-які системні напрацювання з приводу дослідження об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Здебільшого предметом наукових пошуків обиралася більш широка проблематика, наприклад, «об'єкт державного контролю». Такий стан наукових розробок зумовлює актуальність і нагальність проведення нашого наукового пошуку.

Метою статті є з'ясування сутності об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції та надання визначення зазначеному поняттю.

Результати дослідження. Щодо підходу до розуміння зазначеної проблематики у науковців відсутня однастижна позиція. В.Л. Синчук зауважує, що в основі з'ясування сутності об'єкта контролю лежать такі базові наукові категорії, як «об'єкт і предмет наукового дослідження»,

а також «об'єкт управління» [1]. Погоджуємося з таким твердженням, оскільки наукове пізнання є системним, а тому для розкриття ключових понять і категорій будь-якої спеціальної галузі або сфери наукового пошуку завжди необхідно враховувати загальнотеоретичний і загальнонауковий підхід до розуміння загальних понять і термінів.

Термін «об'єкт» походить від пізньолатинського «objectum» – те, що протистоїть суб'єкту в його наочно-практичній і пізнавальній діяльності [2, с. 259]. Поняття «об'єкт», як стверджує С.В. Гушко, походить від латинського «objicere» – «кидаю вперед, протиставляю». Об'єкт не просто відповідає об'єктивній реальності, а виступає як взаємодія з суб'єктом її частини. Об'єктом є конкурентний господарюючий об'єкт [3, с. 86]. Як зауважує з цього приводу В.І. Войтко, існує дві реальності: об'єктивна, яка протистоїть людині, її світу, її свідомості, психіці, та суб'єктивна, яка виникає як результат відображення суб'єктом об'єктивної реальності, її пізнання та перетворення у предметну реальність людини. Грунтуючись на такому підході, об'єкт можна визначити як матеріальний предмет пізнання та практичного впливу з боку людини (суб'єкта) [4, с. 473; 5, с. 108].

Звісно, вчення про об'єкт наукового пізнання, об'єкт діяльності й управління з'явилися ще задовго до виникнення відносин контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Проте основні наукові постулати такого вчення є актуальними і в розкритті поняття об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема про те, що об'єктом слід вважати ті явища реальності, що існують і розвиваються поза межами свідомості та сприйняття людини, протистоять їй та розвиваються за власними законамирностями, у зв'язку з чим потребують пізнання та перетворення з боку людини та її цілеспрямованої діяльності.

Оскільки відсутні чіткі визначення поняття об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, звернемо увагу на погляди науковців щодо розуміння об'єкта державного контролю та господарського контролю загалом. Так, у колишньому радянському союзі об'єкти контролю розглядали науковці: В.А. Полторадня, який зауважував, що об'єктами контролю є всі види діяльності підприємств, організацій, установ і їх посадовців [6, с. 25]. Е.Г. Вайнштейн, у свою чергу, стверджував, що до об'єктів контролю в банках слід відносити здійснювані ними операції, облік і господарську діяльність самих банків [7, с. 3]. Н.В. Кужельний під об'єктами контролю як функції управління пропонував розуміти предмети, господарські процеси, явища, посадових і матеріально-відповідальних осіб і тому подібне, на яких направлена діяльність перевіряючих» [8, с. 7–8].

Як бачимо, серед вчених відсутня єдність у підходах до визначення поняття об'єкта контролю. Здебільшого науковці ототожнюють його із предметом контролю, вдаючись до розробки детального переліку тих явищ матеріального світу, які підлягають пізнанню та перетворенню: господарські операції, діяльність та облік підприємства, посадові особи та матеріально-відповідальні особи тощо. Такий підхід, на наш погляд, є не зовсім правильним, оскільки об'єкт контролю є більш загальною категорією, зміст якого є універсальним, відображаючи в узагальненому і концентрованому вигляді ту реальну дійсність і явища матеріального світу (у цьому разі – господарської діяльності та ринкових відносин), на які спрямована діяльність щодо здійснення контролю.

В.С. Шестак стверджує, що контрольна діяльність, як і будь-яка інша цілеспрямована діяльність, стосується, по-перше, лише визначених об'єктів, коло яких може бути визначено законом або договором. По-друге, суб'єкта контролю цікавить не сам по собі той чи інший об'єкт, не будь-які, а лише окремі параметри його існування, їхня кількісна чи якісна сторона. Тобто суб'єкт контролю установлює факти поведінки чи стану об'єкта контролю [9, с. 30].

О.М. Островський і А.М. Кашаєв вважають, що об'єктами бухгалтерського контролю є засоби, їх джерела, господарські процеси. Об'єктом бухгалтерського контролю також є організація самого бухгалтерського обліку [10, с. 45]. У сучасній економічній науці об'єкти контролю знайшли своє місце у дослідженнях А.В. Бодюка та Ф.Ф. Бутинця. Зокрема, А.В. Бодюк зазначав, що об'єктами економічного контролю, залежно від структури, можуть бути загальноекономічні, конкретні фінансово-господарські та іншого виду системи макро- чи мікрорівня або їх окремі структурні елементи. Ці системи у процесі діяльності, до речі, можуть трансформуватися, ліквідуватися тощо, що також розширює поле економічного контролю [11, с. 393]. Ф.Ф. Бутинець до об'єктів контролю відносив основні виробничі фонди; оборотні виробничі фонди; готову продукцію, товари; резерви і запаси; працю як джерело національного багатства і об'єкт господарського контролю; природні ресурси як джерело національного багатства й об'єкт господарського контролю та ін. [12, с. 56–64].

Аналізуючи наведене, слід також відзначити, що науковці до об'єкта контролю відносять як статичні явища матеріального світу: цехи, ланки, бригади, товари, виробничі фонди, природні ресурси, так і динамічні явища (суспільні відносини та процеси): технологічні та господарські операції, працю, відносини з приводу проведення окремих господарських операцій тощо. Найбільш доцільним є визначення А.В. Бодюка щодо об'єктів контролю, який здійснив найбільше узагальнення, віднісши до об'єктів контролю фінансового-господарські чи інші системи та їх відповідні структурні елементи залежно від виду та спрямованості самого контролю. Також важливо, що об'єкт контролю та його зміст великою мірою залежить від виду контролю та сфери здійснення такого контролю.

М.К. Якимчук під об'єктами контролю розуміє лише об'єкти управління, стосовно яких здійснюється контрольна діяльність [13, с. 193]. Такий підхід, на наш погляд, є не зовсім виправданим, оскільки поняття об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є набагато ширшим за поняття об'єкта управління. Також такий підхід є неактуальним і з огляду на існування різних видів контролю, в т. ч. і недержавних його проявів.

Не дає однозначного визначення поняттю об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції також і чинне та перспективне законодавство України у досліджуваній сфері. Окремі підходи до розуміння терміна можна виявити, аналізуючи положення законів України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ [14], «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 р. № 1682-ІІІ [15] та інших законів у сфері правового регулювання захисту економічної конкуренції.

Зокрема, відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ [14] у сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має повноваження перевіряти суб'єкти господарювання, об'єднання, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю щодо дотримання ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції та під час проведення розслідувань за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції [14].

Закон України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 р. № 1682-ІІІ [15] дозволяє стверджувати, що об'єктом контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є все-таки не сам суб'єкт господарювання, а його діяльність. Зокрема, відповідно до ст. 2 Закону визначено, що дія цього Закону поширюється на відносини, що виникають на товарних ринках України, які перебувають у стані природної монополії, та на суміжних ринках. Законодавством про природні монополії можуть установлюватися особливості регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на окремих товарних ринках [15].

Натомість у Положенні про Порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції, затвердженому розпорядженням Антимонопольного комітету України від 25 грудня 2001 р. № 182-р [16], вживається поняття «об'єкт перевірки». З аналізу норм Положення можна зробити висновок, що це відповідне підприємство, установа, організація (суб'єкт господарювання), до якого спрямована планова чи позапланова виїзна перевірка. Проте, на наш погляд, для цілей нашого дослідження недоцільно буде ототожнювати поняття «об'єкт контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції» з поняттям «об'єкт перевірки Антимонопольним комітетом України». Останнє поняття, на відміну від поняття «об'єкт контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції», є конкретно окресленим і вирізняється наділеними притаманними лише йому специфічними рисами: відповідний структурний підрозділ Антимонопольного комітету України перевіряє конкретний суб'єкт господарювання з точною назвою, видом діяльності, структурою та кадровим складом тощо. Об'єкт контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є поняттям, яке вживається узагальнено без поіменної індивідуалізації.

Положенням визначено, що Антимонопольним комітетом України під час проведення перевірок витребовуються документи, письмові й усні пояснення та інша інформація, що стосується завдань і мети перевірки (у т. ч. з обмеженням доступом), потрібна для здійснення Комісією своїх функцій, зокрема: розпорядження (рішення) органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, що перевіряються, протоколи нарад і засідань їхніх структурних підрозділів тощо [16].

Перспективне законодавство, а саме проект Закону України «Про громадський контроль» (доопрацьованого) від 13 листопада 2015 р. № 2737-1 надає чітке визначення поняття об'єкта контролю: це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові

особи. Хоча у Преамбулі зазначеного законопроекту зазначається, що він визначає зміст державної політики щодо реалізації прав фізичних і юридичних осіб, об'єднаних у громадські об'єднання, на здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб [17]. Тобто зазначені положення суперечать один одному, оскільки, з одного боку, законодавець пропонує вважати об'єктом громадського контролю конкретних суб'єктів владних повноважень, а з іншого – зауважує, що контроль громадські об'єднання здійснюють не за ними, а за їхньою діяльністю.

Така неоднозначність у тлумаченні поняття «об'єкт контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції» свідчить про необхідність зведення до єдиної системи усіх підходів як наукової доктрини, так і законодавчої техніки у зазначеній сфері та вироблення єдиного усталеного поняття об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, розкриття його змісту.

Вважаємо, що недоцільно визначати об'єктом контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції суб'єкт господарювання, оскільки державні органи, громадські організації та інші суб'єкти не здійснюють контроль будь-якого суб'єкта господарювання. Кожен суб'єкт господарювання є самостійним і незалежним у виборі виду своєї діяльності та може її здійснювати у будь-який спосіб, обмежуючись лише прямими заборонами, що містяться у законодавстві. Тому об'єктом контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції нами визначаються саме окремі види діяльності учасника ринку, тією мірою, у якій вони порушують або можуть порушити відносини вільної та рівної економічної конкуренції.

Також, як уже було відзначено, від поняття об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції слід відрізнити предмет контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Останній – це конкретні прояви матеріального світу, фактичні дані або чітко визначені аспекти діяльності суб'єкта господарювання, стан ринкових відносин у конкретній сфері, на які спрямована контрольна діяльність. На наш погляд, визначення поняття, яке нами розглядається, залежить від виду й обсягу контролю, а також підходу до розуміння самої сутності контролю. А тому слід розглядати поняття об'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у широкому та вузькому (конкретному) розумінні.

Висновки. У широкому розумінні об'єкт контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції – це ринок як цілісна саморегулятивна система, яка включає у себе усі його складові частини й інститути, процеси та відносини: ціноутворення, діяльність суб'єктів господарювання, відносини між суб'єктами господарювання, внутрішньоорганізаційні та виробничі відносини і процеси, що складаються всередині суб'єкта господарювання з приводу здійснення ним своєї діяльності тощо.

У вузькому (конкретному) розумінні об'єкт контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції – це комерційна діяльність суб'єкта господарювання як учасника ринкових відносин (виробнича, торгівельна, посередницька тощо), внутрішньогосподарські процеси, що пов'язані з такою діяльністю, а також відносини, які складаються між суб'єктами господарювання з приводу такої діяльності тією мірою, якою вони порушують або можуть спричинити порушення відносин вільної та рівної економічної конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Синчук В.Л. Объект и предмет контроля за деятельностью органов прокуратуры Украины. *Legea si viata*. URL: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2014/6-2/31.pdf>.
2. Большая советская энциклопедия: в 30 т. Т. 18 / гл. ред. А.М. Прохоров. М.: Сов. энциклопедия, 1974. 632 с.
3. Гушко С.В. Методологічний та організаційний аспекти обліку, аналізу та аудиту в управлінні підприємств гірничо-металургійного комплексу: монографія. К.: КНЕУ, 2010. 332 с.
4. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. К.: Головн. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. 775 с.
5. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. К.: Головн. вид. видавн. об'єдн. «Вища школа», 1982. 216 с.
6. Полторадня В.А. Ревизия и контроль хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий. К.: Киевского университета, 1967. 267 с.
7. Вайнштейн Э.Г. Ревизия и контроль в банках. М.: «Высшая школа», 1974. 336 с.
8. Кужельный Н.В. Бухгалтерский учет и его контрольные функции. М., Финансы и статистика, 1985. 143 с.

9. Шестак В.С. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2002. 195 с.
10. Островский О.М., Кашаев А.Н. О совершенствовании внутрихозяйственного бухгалтерского контроля. Бухгалтерский учет. 1988. № 6.
11. Бодюк А.В. Фіскальні аспекти економічного природокористування: монографія. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. 570 с.
12. Бутынец Ф.Ф. Предмет и объекты контроля в сельскохозяйственных предприятиях. К.: 1976. 108 с.
13. Якимчук М.К. Організаційно-правові основи управління в органах прокуратури України: дис. док. юрид. наук: 12.00.07. Чернівці, 2002. 446 с.
14. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. С. 472.
15. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. № 1682-ІІІ. Офіційний вісник України. 2000. № 19. С. 7.
16. Про затвердження Положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25 грудня 2001 р. № 182-р. Офіційний вісник України. 2002. № 7. С. 434.
17. Проект Закону України «Про громадський контроль» (доопрацьований) від 13 листопада 2015 р. № 2737-1. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=55101&pf35401=364466>.

УДК 351.74 (477)

ШУЛЕШКО В.В.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ

У статті автор, на підставі доктринальних розроблень щодо змісту та сутності юридичної відповідальності та її окремих видів (кримінальної й адміністративної), а також ґрунтовного аналізу відповідних нормативно-правових актів, які регулюють процедуру притягнення поліцейських патрульної поліції до зазначених видів відповідальності, визначає особливості останніх, а також з'ясовує питання щодо можливості притягнення патрульної поліції (Департаменту патрульної поліції як юридичної особи публічного права) до адміністративної відповідальності. Розкрито зміст юридичної відповідальності як елемента адміністративно-правового статусу патрульної поліції.

Ключові слова: юридична відповідальність, патрульна поліція, поліцейський, юридична особа публічного права, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність.

В статті автор, на основани доктринальних розробок, касаючихся содержания и сущности юридической ответственности и ее отдельных видов (уголовной и административной), а также глубокого анализа соответствующих нормативно-правовых актов, регулирующих процедуру привлечения полицейских патрульной полиции к указанным видам ответственности, выделяет особенности последних, а также выясняет вопрос о возможности привлечения патрульной полиции (Департамента патрульной полиции как юридического лица публичного права) к юриди-